

I. EGOERAREN AZTERKETA

>>>

2

TELEBISTAGINTZAREN DIGITALIZAZIOA ETA EUSKARA

Josu Amezaga, Edorta Arana

Euskal Herriko Unibertsitatea

Helbide elektronikoa: josu.amezaga@ehu.es

Helbide elektronikoa: edorta.arana@ehu.es

Europako beste hainbat lekutan bezala, Estatu espainiarrean (2010, apirila) eta frantziarrean (2011, azaroa), telebista jaino zenetik erabili izan den teknologia analogikoak bidea emango dio, behin betirako, izaera digita-lekoari. Telebista seinalea igortzeko eta hartzeko teknologia aldaketa honek ondorio garrantzitsuak izango ditu, besteak beste, panorama mediatikoan, kanal kopuruan, hedabide garrantzitsu honen kudeaketan, medioarekiko pertzepzio sozialean, kontsumo portaeretan eta, oro har, telebistaren funtzio politiko, kultural, linguistiko eta sozialean.

Digitalizazioak telebista deitu izan dugunaren birdefinizioa dakarrenez eskutik, orain arte eduki izan dugun telebista eredia eta euskararen normalizazioaren bidean EITBk eginikoa eta, aldi berean, hizkuntzaren ezagutzan eta erabileran gertatu diren aldaketak eta, bi horien ondorioz, hemendik aurrera hizkuntzaren susperkuntzari zabaltzen zaizkion aukerak aztertuko ditugu lerrootan.

ORAINTSU ARTEKO TELEBISTAGINTZAZ

Mende erdia igaro da telebista gurera etorri zenetik eta hogeita bost urte pasatxo EITB jaino zela. Denbora tarte honetan, asko eta sakonak izan dira

medioaren baitan bizi izan diren aldaketak, batzuk telebista kudeatzeko arauetan, helburuetan, jabe goan eta lan funtzionamenduan; beste batzuk telebista mezua beraren baitan eta, azkenik, beste horrenbeste hartzaileen izaeran, medioarekiko pertzepzioan eta kontsumo moduetan.

Zerbitzu publiko kontsideraziopean jaio zen telebista eta monopolio publiko gisa kudeatua eta agintean zeudenen kontrolpean bideratua izan zen hasieran. Dena dela, orduko telebistagintzak egoera berrietara moldatu behar izan zuen. Hala nola, 80ko hamarkadan arauketa berria etorri zen, zeinaren ondorioz, deszentralizazio mota desberdinak aplikatu ziren kanal autonomikoen eta tokikoen bidez eta, guztiaren gainetik, kanal pribatuak sortu ziren, panorama mediatiko osoa irauluz eta publikotasunaren kontzeptua bera zalantzan jarriz.

Kanal pribatuen eraginpean, ahalik eta audientzia kopuru altuena eskuratu nahia eta horren bidez publizitate fakturazioa puztea izan da urte luzez nagusitu izan den lan araua. Epe laburreko merkatu lege honek ondorio garrantzitsuak izan ditu telebista pribatuegan baina baita publikoengan ere. Estatu mailan aritzen diren kanalek bezala autonomikoe edo emisio eremu mugatuagoa duten tokikoe sentitu izan dute pribatuen eragina ere. Kanalen arteko lehia eta logika komertziala telebista guztietara zabaldu da beraz.

Estatu frantziarrean, 1989an, CSA (Conseil Supérieur de l'Audiovisuel) sortu bazen ere, espainiarrean ez da inoiz egon ikus-entzunezko panorama orokorra arautuko duen erakunderik, eta beraz, ez da martxan jarri telebista kateen (izan estatu mailakoak, autonomikoak ala tokikoak) helburuak, finantziarioak, kudeaketa eta edukiei buruzko irizpideak markatuko eta berauek bete izanaren jarraipena egingo duenik.

Oraingo aldaketa nagusia digitalizazioaren bidezkoa da eta medioaren gaineko eztabaida zabala bultzatu beharrean, alderdi teknologikoen gainekora mugatuta dago. Digitalizazioak kanal kopurua biderkatu eta gaurkoa gutxienez hirukoiztu egingo du, orotariko kanalek tematikoagoak direnei leku gehiago utzi eta norbanakoen aukeraketara gehiago hurbilduko da. Audio zein bideo seinaleen kalitateak gora egingo du, CDen eta DVDen mailara igoz. Digitalizazioak, gainera, dokumentalak eta filmak hizkuntza desberdinetan entzun ahal izateko aukera ahalbidetu, teletestuen eta azpigituluen erabilera aberastu eta oraindik ere gehiegi zehaztu ez den interaktibitatea gauzatzeko ateak irekiko ditu.

Ikuspegi beretik, digitalizazioak informatika eta gaur arte telebistaren arteko konbergentzia erraztuko du. Bi mundu horien arteko mugak desagerraraziko ditu eta igorle gisa aritzen den kanal bat eta milaka hartzaileen arteko norabide bakarreko harremana hautsi egingo du. Telebista izendatzen dugun hori, aldatuz joan da eta are eta gehiago aldatuko da, epe laburrean, eskaerapeko ikus-entzunezko zerbitzuen erabilera normaldu, ordenagailu, telefono mugikor zein bestelako kontsumo plataformak zabaldu eta etxeetan iturri desberdineko edukien kudeaketa

*Telebista seinalea
igortzeko eta hartzeko
teknologia aldaketa
honek ondorio
garrantzitsuak izango
ditu, besteak beste,
panorama mediatikoan,
kanal kopuruan, hedabide
garrantzitsu honen
kudeaketan, medioarekiko
pertzepzio sozialean,
kontsumo portaeretan
eta, oro har, telebistaren
funtzio politiko, kultural,
linguistiko eta sozialean.*

**Zerbitzu publiko
kontsideraziopean jaio
zen telebista eta
monopolio publiko gisa
kudeatua eta agintean
zeudenen kontrolpean
bideratua izan zen
hasieran. Dena dela,
orduko telebistagintzak
egoera berrietara moldatu
behar izan zuen.**

errazten duten tramankuluak (*Personal Video Recorder* edo PVR deiturikoak) ugarituko diren neurrian.

Bestalde, eta pantailaren alde honetako hartzaileari erreparatuta, azpimarratzekoa da digitalizazioak ikus-entzunezko medio honen kontsumoan ere izango duela eragina. Oraintsu arte, nagusi izan da orotarikoko programazioa zuen telebista taldean ikusteko ohitura; baina digitalizazioaren eskutik etorriko diren gaikako kanalak -telebista ikusteko euskarri fisikoen ugaritzearekin batera- nork bere edukiak aukeratzeko bidea irekitzen ari dira, bakarkako kontsumoranzko joera indartuz. Kontsumoa zatitu eta pertsonalizatu egingo da. Audientzia erraldoiek birrintze aldera egingo dute, ikus-entzule multzo txiki eta definituak agertuz. Jendartearen baitako ikus-entzule tarte soziodemografiko perfilatuak nagusituko dira, bakarkako kontsumoa handituko delarik.

Teknologiak ahalbidetu eta merkatu etekinaren legeak beharrezkoa duen produktu oparotasunean, kanal, programa eta edukien biderketara ohitu egin da telebista. Panorama honetan, zailagoa egiten da, eragin sozial ukalezina duen medioaren gaineko hausnarketa eta aginte publikoan daudenen erantzukizunaz eztabaidatzea.

Lilura teknologikoaren eta erakusleho erraldoiaren sindromearen atzetik, telebistaren zeregina eta helburuak eta, bereziki Euskal Herrian, komunikazio tresna eta hizkuntza normalizazioaren bidean egiteko dauzkanak aztertu beharra dago. Izan ere, EITBk mende laurdena bete duen honetan egindakoa eta digitalizazioaren eskutik aurrean dituen eztabaida zabaltzea komeni da (Arana, Amezaga eta Azpillaga, 2006).

ETBK BI KANAL, BI EGINKIZUN

1982ko abenduaren 31rekin aireratu zen lehen aldiz Euskal Telebista, Eusko Jaurlaritzak jaio berriaren ekimen nagusienetakoa izango zena alegia.

Autonomi Estatutua bera onartua izan zenetik hiru urtera telebista eta irrati sistema publikoa abian jartzea (1979ko Euskadiko Autonomi Estatutuaren 19.3 artikulua zioen: “*Euskal Herriak erregula, sor eta atxiki ditzake bere telebista, irrati eta prentsa propioa, eta, oro har, bere helburuak lortzeko behar dituen giza komunikabide guztiak*”), bi faktore nagusiren ondorio gisa ulertu behar dugu. Batetik, aspalditik zetorren euskarazko komunikabideen aldeko errebindikazio soziala, zeinean telebistaren aldarrikapena oso handia zen. Bestetik, Euskal Autonomi Erkidegoaren eraketa instituzional eta politikoa.

EITB sorrarazi zuen Legeak (*Euskal Irrati-Telebista (EITB) Herri Erkundeak sortzeko 5/1982 Legea*) bi eginkizun nagusi aitortzen zizkien irrati eta telebista publikoiei: herritarren informazio eta partehartze politikoa bata, eta euskara eta euskal kulturaren sustapena, bestea. Horrela, lege horren babesean sortutako komunikabideak “*herritar euskaldunak argipide eta politikan eskuhartzeko lehen-lehen mailako bide direnez eratzen dira, eta bai*

hezkuntzarekiko eta euskal kulturaren suztapen eta zabalkundearekiko gure erapidetzaren oinarritzko lankidetasun-tresna direnez ere, euskeraren suztapena eta zabalkundea bereziki kontutan izanik” (5/1982 Legearen aitzinsolasa).

Lehenengo eginkizuna (parte hartze politikoa), aipatu dugun Autonomi Erkidegoko erakundetzearen eskutik ulertu behar dugu. Bigarrena berriz, euskarazko ikus-entzunezko komunikabideen aldeko aldarrikapenari lotuta. Bestalde, lege honek berak dioenez, Eusko Jaurlaritzaren menpeko komunikabideek, euskararen erabilera erabakitzean, helburutzat izango dute Erkidego Autonomoko irratia eta telebistaren panorama globalaren barneko hizkuntzen oreka bilatzea. Kontuan hartuta garai hartan euskarak ez zuela inolako presentziarik Madrildik igorritako gainerako telebistetan, horrek eraman zuen Euskal Telebista hasieratik nagusiki euskaraz emititzera.

Baldintza hauetan abiatu zen beraz ETB, euskara hutsez eskainiz bere eguneroko lau orduak eta batzuetan gaztelerazko azpitoluak zituelarik. Baina eredu honek ez zuen luzeegi iraun, eta handik urtebetera gaztelerazko albistegia ematen hasi zen, gainerako programazioarekin batera. Gazteleraren sarrerak, jakina, aurretik aipatu dugun eginkizun politikoarekin eta Erkidegoko egoera soziolinguistikoarekin du zerikusia: izan ere, euskaldunak populazioaren %21 baino ez ziren. Hartara, Eusko Jaurlaritzak bere telebistari jarritako integrazio politikoaren helburua hankamotz gera zitekeen euskara hutsezko emanaldiekin.

Gazteleraren sarrerak zenbait auzi jarri zuen agerian. Besteak beste, ETBren hizkuntza politika argi eza (Hamawy, 2006). Izan ere, ezaguna baitzen, ETB sortu zenean, egoera soziolinguistikoaren nolakoa, eta testuinguru horretan euskara hutsezko kanalak nekez hel ziezaiokeela legeak ezartzen zuen helburu politikoari. Hizkuntza politika argi eza, ala hizkuntza politika ezkutua? EITBko zenbait arduradunek esana duten legez, lehenago edo beranduago gaztelerak ETBn presentzia izango zuelakoan zeuden hasieratik bertatik. Denbora kontua izan zen, beraz, gaztelerak bere lekua izatea ETBn (Díez-Urrestarazu, 2003).

Horrela, behin sartuta, gaztelera presentzia irabaziz joan zen, 1986ra arte. Urte horretan ordura arteko erdua (euskararen zentraltasun kuantitatibo eta kualitatiboa zuena alegia) hautsi eta kanal bikoizketara jotzea erabaki zen: bata, ETB1, euskara hutsez arituko zena; eta bestea, ETB2, gaztelera hutsezkoa (denbora tarte txiki batean euskarazko saioren batzuk aireratzten zituen arren, berehala elebakartu zen).

Kanalen bikoizketak, halaber, hasierako asmoen berrirakurketa ekarri zuen. Izan ere ordura arte euskarazko telebistaren eginkizun eta egiteko nagusitzat euskararen susperkuntza jotzen zen. Helburu hori telebista sortu zen testuinguruaren arabera ulertu behar badugu, susperkuntza modu global batean ulertzen zen: hots, euskara Euskal Herriko jendarte osoaren ondasuna den neurrian, euskal jendarte osora ere hedatu beharra. Hots, pertsona elebidunek osatutako Euskal Herri bat helburutzat

Kanal pribatuen eraginpean, ahalik eta audientzia kopuru altuena eskuratu nahia eta horren bidez publizitate fakturazioa puztea izan da urte luzez nagusitu izan den lan araua.

Digitalizazioak, gainera, dokumentalak eta filmak hizkuntza desberdinetan entzun ahal izateko aukera ahalbidetu, teletestuaren eta azpituduen erabilera aberastu eta oraindik ere gehiegi zehaztu ez den interaktibitatea gauzatzeko ateak irekiko ditu.

zuen hizkuntza politika baten barnean, tresna garrantzitsua. Baina kanal bien arteko bereizketa linguistikoa eginda, kanal bakoitza populazioaren zati bati zuzentzeko joera nabarmendu zen. Horrela, euskarazkoa euskaldunentzako kanal bilakatuko zen, eta gaztelera euskararik ez daki-tenentzako. Diskurtso berri honen eraikitzaileen arabera, honelako desdoblamentuaren bidez lortuko litzateke telebista publikoa jendarte elebidun batengana iristea: nori bere hizkuntzan. Planteamendu aldaketa sakona datza hemen, zalantzarik gabe. Izan ere errealitate linguistikoa aldatu eta elebitasuna orokortu nahi izatetik, errealitate linguistikoko hori neurri handi batean aintzat hartu eta haren barruan jokatzeko erabakira igaro zen ETB. Alegia, bi hizkuntza komunitate daudela aintzat hartu eta bakoitzari hizkuntza batean zuzendu. Honek ordea desitxuratu egiten du benetako egoera soziolinguistikoa: euskararen hizkuntza komunitatetzat definitzen dena, euskara-gaztelera elebidunak diren pertsonak osatuta dago. Pertsona horiek gaztelera erabiltzeko aukera ezeze, erabili beharra ere dute beren bizitzako zenbait egoeretan, euskararen aurkako diglosia dela eta¹. Horrek gaztelaren hizkuntza komunitateko kide bihurtzen ditu nahi eta nahi ez. Hartara, euskaraz aritzen den kanala euskaraz dakien populazioaren zatiari soilik zuzentzen zaion bitartean, gaztelera aritzen dena populazio osoari zuzentzen zaio, euskaldun elebidunak barne. Honek inplikazio sakonak izango ditu ETBko bi kanalen arteko egin-kizunen banaketan.

TELEBISTA-EREDU DIKOTOMIKOAREN ONDORIO BATZUK

Orain arte azaldutakoaren ildotik, duela hogeita bost urte sortu zenean ezarritako bi helburu nagusiei heltzeko eredu dikotomikoa aukeratu zuen ETBk. Eredu honen arabera, euskara sustatzearen helburuari euskara hutsezko kanalaren bitartez soilik heltzen zaio. Bigarren helburuari berriz, bereziki gaztelera hutsezko kanalaren bidez. Horrez gain, telebistaren panoraman izandako bilakaeraren eta bereziki kanal pribatuen etorreraren eskutik telebistaren edukietan izan diren aldaketek zaildu egin dute euskarazko kanalaren joko zelaia, oso lehiakor bihurtu baita. Eta zelai horretan, lausotu egin da ETB1en eginkizuna. Horri, egoera soziolinguistikokoaren bilakaerak ekarritakoak gehitu behar zaizkio: euskararen ezagutzaren hedapena populazioaren sektore gazteen artean, euskararen ulermen mailaren zabalkundea, edota linguistikoki mistoak diren guneen ugaltzea, besteak beste, geroxeago ikusiko dugun modura.

Testuinguru horretan, ETBren eredu dikotomikoak zenbait ondorio izan ditu:

a) Euskararen susperkuntzaren eginkizuna euskarazko kanalaren esku gertatzen da soilik, gaztelera euskarazko zeregin hau guztiz abandonatu duelarik.

Horrekin batera, euskaldunak elebidunak izanik gaztelerazko unibertsoa oso ondo ezagutzen badute ere, ez da berdin gertatzen alderantziz: erdaldun elebazarrek oso gutxi ezagutzen dute euskararen unibertsoa (euskaraz egiten diren gauzen eta aritzen den jendearen unibertsoa alegia), eta gaztelerazko kanala ez da ezagupen hori handitzeko erabili.

b) *Telebista pribatuen etorrerarekin handitu zen audientziagatikoa lehia, gaztelerazko kanala euskarazkoaren audientzia potentzialaren eremuan aritu da hazkunde bila.* Izan ere biak baitira erakunde bereko kanalak, ezaugarri bertsuekin beraz, eta biak orotariko telebista gisa aritzen direlarik, audientzia “natural” berbera dutela esan dezakegu. Eta norgehiagoka horretan, euskarazko kanala kaltetuta geratzen da; batetik, gaztelerazko telebistak euskaldun guztiak erakar ditzakeen bitartean (elebidunak direlako) euskarazkoak ezin ditu gazteleradun gehienak erakarri (elebakarrak baitira); bestetik, nahikoa da etxean telebista ikusten ari direnetako bakarra euskalduna ez izatea, euskarazko kanala alboratu eta hizkuntza komunekoa aukeratzeko. Horrela, gaztelerazko kanalak lortu ditu proiektzio sozial eta audientzia handienak, euskarazkoaren kaltetan.

c) *Kanal bien arteko sinergia eza egon den bezala, tokiko euskarazko telebistekin ere antzera gertatu da.* Telebista hauekiko inolako harreman serio-rik ez eta lankidetzarik ez da jorratu, nahiz printzipioz guztiek helburu bera izan (tokiko euskarazko telebistak ez baitira etekin bila doazen kanalak, euskararen aldeko mugimendu sozialen adierazpenak baizik).

d) *Sozialki oso garrantzi handikoak diren funtzioak (partehartze politikoa eta integrazio soziala, biak informazioaren bitartez) gazteleraz burutzen dira, euskararen aurkako egoera diglosikoa birsortuz: euskara, tradizioaren eta umeen hizkuntza gisa agertzen da; gaztelera berriz, gaurkotasuneko politikagintza eta kanpoko fikzioarena.*

e) *Gero eta konplexuagoa den errealitate soziolinguistiko bati (ia-euskaldunen hazkundera, euskararen unibertsoan integratu gabeko euskaldunen kopuru hazkorra, etxe mistoen fenomeno eta abar), ETBko kanal biek eske-
ma ximple batekin erantzun diote: kanal bat osorik hizkuntza batean, eta beste bat bestean, inolako elkartruke eta osagarritasunik gabe (azpitu-
tituluak, ETB2n hizkuntza biak txertatzen joateko teknikak xumeak, e.a.). Horren ondorioz, bi mutur linguistiko horien artean geratzen den eremu gero eta anitzagoa (ia-euskaldunena eta etxe mistoena) gaztelerazko kanalarentzat geratu da, gaztelera baita batzuek zein besteek partekatzen duten hizkuntza.*

Azkenik, ETBk azken hogeita bost urteetan garatu duen eredu dikotomiko honi, muturreko kritiketan, honako hau leporatzen zaio euskararen aldeko herri mugimendutik: kanal bien artean gaztelerazkoak eman

Kontsumoa zatitu eta pertsonalizatu egingo da. Audientzia erraldoiek birrintze aldera egingo dute, ikus-entzule multzo txiki eta definituak agertuz.

Lilura teknologikoaren eta erakusleihen erraldoiaren sindromearen atzetik, telebistaren zeregina eta helburuak eta, bereziki Euskal Herrian, komunikazio tresna eta hizkuntza normalizazioaren bidean egiteko dauzkanak aztertu beharra dago.

dezakeen errentagarritasun politikoaren aldeko apustua egin izana, euskarazko kanala erakunde osoari bideratutako diru-laguntzak zilegiztatzeke aitzakia izango litzatekeelarik.

EGOERA SOZIOLINGUISTIKOAREN ALDAKETAK²

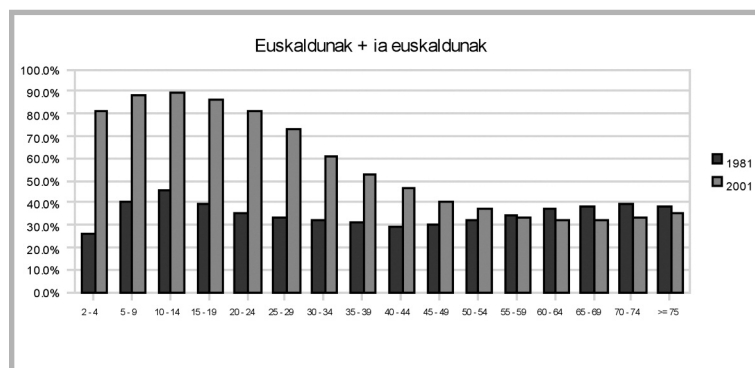
Egoera soziolinguistikoan aldaketa esanguratsuak gertatu dira duela mende laurdenetik hona. Ezagutza, erabilera eta euskaren pertzepzioa aldatu egin dira, eta aldaketa horren lekuko eta eragile izan da, hezkuntza sistema eta mugimendu sozialekin batera, telebista. Aldaketa horien nolakoak hemendik aurrerako telebista baldintzatuko duelakoan, ikus ditzagun zertan diren.

Euskaraz hitz egiteko eta ulertzeko gai direnen kopuruak nabarmen hazi dira azken hamarkadetan. Batzuk zein besteak euskarazko telebista ulertzeko gai direla aintzat hartuz gero, irauli egin dira portzentajeak: ETB sortu zenean populazioaren %64k ezin zuen euskarazko emanaldirik ulertu, gaur egun %45 litzateke kopuru hori, 1. taulan ikus daitekeenez:

1. TAULA: EUSKARAREN EZAGUTZA E.A.E.N³

	1981	%	2001	%
Guztira	2.076.448	100	2.033.247	100
Euskaldunak	447.776	22	656.980	32
ia-euskaldunak	300.394	15	470.124	23
Erdaldunak	1.328.278	64	906.143	45

Euskarak izandako irabaziak, gehienbat, eskolan euskarazko irakas-kuntza sartu izanaren emaria izan da (lehenik ikastolen mugimenduarekin eta geroago administrazio autonomikoak emandako bultzadarekin). Horren ondorioz, gizaldi gazteenetan aurkitzen ditugu euskaraz ulertzeko gaitasun mailaren igoerarik handienak, 1. grafikoak erakusten duenez.

Eskolaren eraginez, euskarak irabazi dituen mintzakide berri ugari familia erdaldunetatik datoz. Horren ondorioz, gaur egungo euskaldunen herena, %33, (alde batera utzita ia-euskaldunak) ez dira jatorrizko euskaldunak edo euskaldun zaharrak; euskara eskola hizkuntza gisa dute.

Honek inplikazio sakonak ditu, bai euskaldun berri hauen hizkuntza gaitasunari dagokionez (eskolako gaietatik landa handiagoa izaten dute gazteleraz komunikatzeko gaitasuna), bai bizi diren testuinguruari dagokionez: euskaldun gehienak testuinguru erdaldunetan bizi dira, eta euskara eskolari lotzen zaio.

Etxe mistoak, hau da, euskaldunak gehi ia-euskaldunak zein erdaldun elebakarrak bizi diren etxeak, ugaldtu egin dira, bestalde. 1991tik 2001era (beste daturik ez baitugu), esaterako, erdaldunek soilik osatutako etxeetan bizi zirenak populazioaren %30 izatetik %23ra pasatu dira. Aldiz, euskaldunek soilik osatutakoetan bizi direnak lehengo mailan mantendu dira (%16). Horrela, hizkuntzen ezagutzari dagokionez homogeneoak diren etxeak gero eta gutxiago dira. Beraz, handitzen ari da etxe mistoen fenomeno.

Fenomeno honen ondorioz, etxe mistoetan bizi diren euskaldunen portzentajeak gora egin du azken hamarkadetan. Hori ez da gertatu euskarak hiztunak galdu dituelako (esan bezala irabazi egin baititu), lehen ez zeuden tokietan euskaldun berriak sortu direlako baizik. Baina euskara sustatu nahi duen telebista batek arreta handiz jarraitu beharko lukeen egoera bat erakusten du: bere publikotzat euskaldun osoak (hots, ulerzteaz gain mintzatzeko gauza ere direnak) hartzen baditu, haien %44 etxe mistoetan bizi direla ikusiko du; eta etxekideen hizkuntza gaitasunak kanalaren aukeraketa mugatzen duela jakinik, egoera horri nola aurre egin asmatu beharko du. Bestalde, bere publikotzat ia-euskaldunak ere hartzen baditu, haietatik ia erdia (%44) euskaldunekin eta beste ia-euskaldunekin bizi direla ikusiko du; eta horrek zabaldu egin litzake *target* hori erakartzeko aukerak, talde horri nola zuzendu asmatuz gero.

2. TAULA: E.A.E.KO POPULAZIOA, HIZKUNTZA GAITASUNAREN ARABERA, BIZI DEN ETXEETAKO HIZKUNTZA EGOERA

	Euskaldunak	Ia-euskaldunak	Erdaldunak
Gutzira	559.197	422.545	1.019.742
Euskaldunek osatutako etxeetan	%56		
Etxe mistoetan	%44	%44	%27
Ia-euskaldunek eta erdaldunek osatutako edota erdaldunek soilik osatutako etxeetan		%56	%73

Iturria: (EUSTAT 2001)

EITB sorrarazi zuen Legeak bi eginkizun nagusi aitortzen zizkien irrati eta telebista publikoei: herritarren informazio eta partehartze politikoa bata, eta euskara eta euskal kulturaren sustapena, bestea.

Kontuan hartuta garai hartan euskarak ez zuela inolako presentziarik Madrildik igorritako gainerako telebistetan, horrek eraman zuen Euskal Telebista hasieratik nagusiki euskaraz emititzera.

**Gaztelaren sarrerak
zenbait auzi jarri zuen
agerian. Besteak beste,
ETBren hizkuntza
politika argi eza
(Hamawy, 2006).**

**Gaztelera presentzia
irabaziz joan zen, 1986ra
arte. Urte horretan ordura
arteko eredu
(euskararen zentraltasun
kuantitatibo eta
kualitatiboa zuena
alegia) hautsi eta kanal
bikoizketara jotzea
erabaki zen.**

Aipatu ditugun aldaketa soziolinguistikoek hainbat inplikazio ditu ETBrentzat:

a) Euskararen unibertsoan integratu beharreko populazio multzo handi bat dago, bereziki gazteen artean. Multzo honetako elebidunek gaitasun desorekatua dute bi hizkuntzetan. Honek telebistak corpusaren eremuan landu beharreko politikarekiko inplikazioak ditu: alegia, nola lortu multzo honentzat hizkuntzaren gaitasun baxua traba ez izatea euskarazko emanaldiak ikusteko (hizkuntza lantzen duen programazioa, euskarazko azpitoluak, e.a.)

Bestetik, multzo honetako askok eskolarekin lotzen dute euskara, gehienbat (Alberdi eta Artola, 2007). Euskara ikasgelari atxikitako hizkuntza da, ez lagunarteari, ez familiarri, ez aisialdiari, ez telebistari, ez beste zenbait abarri. Hartara, hizkuntza politika batek haientzat euskara hizkuntza erakargarria eta balio desiratuarekin identifikatua izan dadin bultzatu behar badu, telebistak zeregin horretan joka dezakeen papera landu beharra dago.

b) Integratu beharreko multzo hori testuinguru eta etxe erdaldunetan bizi da. Honek familia mistoetan ikusteko moduko programazioa eta hizkuntza irizpideak eskatzen ditu; hala nola gaztelarazko azpitoluak eta grafismoa, hizkuntza bien arteko zubi-lana egingo duten aurkezpen taktikak, hitzez hitzeko ulermenean baino irudien ikusgarritasunean oinarritutako edukiak eta abarrak erabiliz. Horren aurrean, ezer ere ez da egin, adibidez, etxe mistoetako euskaldun eta ia-euskaldunek erdaldun hutsekin batera euskarazko saioak ikusi ahal izan dezaten.

c) Erdaldun elebakarrak populazioaren zati handi bat dira oraindik euskal jendaratean. Baina horiek euskararen unibertsoa erakartzeko diseinututako neurriak oso gutxi izan dira orain arte. Hots, oraingoz ulertzen ez duten hizkuntza horretan mundu oso bat biltzen dela erakusteko neurriak: hizkuntza horretan literatura bat, tradizio bat, nortasun bat, komunitate bat, kultura bat, unibertso oso bat dagoela, azken finean. Honek, besteak beste, euskarazko unibertsoaren berri hedatzeko gaztelera ere erabili beharra planteatzen du, eta hemen ezer gutxi egin du ETBk bere sorreratik.

d) Ia-euskaldunen kopurua asko hazi da. Ia-euskaldunen multzo honetakoak ez dira gai euskaraz normaltasunez hitz egiteko; haien artean, gainera, egoera ezberdinak aurkitzen ditugu: batzuek euskara idatzia ulertzeko arazoa duten bitartean, beste batzuek hizkuntza mintzatuarekin dute arazoa. Honen aurrean, ETB1en joera nagusia honakoa izan da: euskaraz ondo ulertzen dutenentzako programazioa egitea, kontuan hartu gabe euskara ikasten ari direnen edo ulermen mugatua dutenen beharrak, errez erabil litzakeen baliabideak (soinuzkoak zein idatziak) profitatu gabe.

BALIABIDE BERRIAK NORABIDE BERRI BATEN MESEDERAKO

Mende laurdenaren ostean, esperientziatik ikasi eta egoera berriei aurre egiteko sasoia heldu zaio EITBri ere. Bereziki orain, digitalizazioak panorama mediatiko orokorrean aldaketa handiak ekarriko dituenen. Eta, gainera, kontuan hartuz, Eusko Legebiltzarrean EITBren lege berria eztabaidagai dela, Plan Estrategiko berrirako oinarriak jartzen ari direla eta Eusko Jaurlaritza eta EITBren arteko programa-kontratuaren bigarren edizioa (2007-2010) sinatu berri dutela.

Esan dugun bezala, duela hamarkada bi t'erdia sortu zenean pisu handia izan zuen euskarazko telebistaren aldeko aldarrikapenak. Hori dela medio, orduko legeak lehenetsun handia eman zion, telebista publikoaren helburuen barnean, euskararen susperkuntzari. Praktikak ordea beste bide batetik eraman du ETB, erakusten saiatu garen moduan. Gaur egun, orduko indar soziala neurri batean apalduta, hasierako helburuak berrartu eta praktika helburuetara moldatu beharrean, lege berria orain arteko praktikara egokitu eta hori finkatzeko arriskua egon liteke. Alegia, lege berriaren bidez eredu dikotomikoa (bi hizkuntza, bi target, bi egin-kizun) berretsi, edozein izanik ere eskaintzen duen kanal kopurua. Izan ere, beharrezkoa da ETB3ren eta ETB4ren eskutik etorriko den berrikuntza tematikoaz haratago eredu osoaren inguruko azterketa sakona egitea. Lehen ere aipatu izan den bezala, helburu estrategikoetan bateratuz eta erabilera taktikoetan egoera linguistikoki berrira egokituz. Ulertezina izango litzatekeelako gaur egungo panorama eta potentzialitate linguistikoei duela 25 urteko formula berberak aplikatzea.

Hezkuntza sistemak ematen digu ETBren inguruan egin beharreko gogoetaren tamainaren adibidea. Mende laurdenean, hizkuntzaren erabilerari dagokion hiru eredutan banatuta egon ostean, sistema horren emaitzen azterketa burutu da, zera ikusiz: sistemak ez duela bermatzen eskolaume guztiak, derrigorrezko hezkuntza amaitutakoan, elebidun orekatuak izatearen helburua. Ez baita nahikoa eskolako hizkuntza euskara izatea, haien ingurune sozialean gaztelera nagusi bada, eta eskolan izan ezik gainerako arloetan euskara bigarren maila batean kokatzen duen sistema diglosiko batean bizi badira. Konstatazio horrek ekarri du eskola sistema osoaren berrikusketa, eredu hirukoitza gainditu eta euskarari presentzia handiagoa emanez eskola guztietan.

ETB ere tamaina horretako gogoeta eta aldaketa baten beharrean dago, gure aburuz. Horretarako euskararekin duen helburu nagusi gisa hizkuntzaren normalkuntza hartu beharko luke. Honek zera esan nahi du: edozein izanda ere bakoitzak duen euskararen ezagutza eta erabilera maila eta desberdinak izan arren famili-testuingurua edota inguru linguistikoa, euskararen existentzia, bere baitan dakarren unibertso kulturalaren eta sozialaren gaineko irudi positiboa eskainiko duen telebista egi-

Baina kanal bien arteko bereizketa linguistikoa eginda, kanal bakoitza populazioaren zati bati zuzentzeko joera nabarmendu zen.

Errealitate linguistikoa aldatu eta elebitasuna orokortu nahi izatetik, errealitate linguistikoki hori neurri handi batean aintzat hartu eta haren barruan jokatzen erabakira igaro zen ETB.

Eredu honen arabera, euskara sustatzearen helburuari euskara hutsezko kanalaren bitartez soilik heltzen zaio.

Kanal pribatuen etorreraren eskutik telebistaren edukietan izan diren aldaketek zaildu egin dute euskarazko kanalaren joko zelaia, oso lehiakor bihurtu baita.

Telebista pribatuen etorrerarekin handitu zen audientziagatiko lehian, gaztelerazko kanala euskarazkoaren audientzia potentzialaren eremuan aritu da hazkunde bila.

Norgehiagoka horretan, euskarazko kanala kaltetuta geratzen da.

Kanal bien arteko sinergia eza egon den bezala, tokiko euskarazko telebistekin ere antzera gertatu da.

Sozialki oso garrantzi handikoak diren funtzioak (partehartze politikoa eta integrazio soziala, biak informazioaren bitartez) gazteleraz burutzen dira, euskararen aurkako egoera diglosikoa birsortuz.

Eremu gero eta anitzagoa (ia-euskaldunena eta etxe mistoena) gaztelerazko kanalarentzat geratu da, gaztelera baita batzuek zein besteek partekatzen duten hizkuntza.

tura sendo bat edukitzea. Horretarako, helburu estrategikoetan sintonian dauden eragin-estratoak planifikatu beharra dago, kanalez kanal eta xede-talde guztiei zuzenduak.

Gure aburuz, bide horretatik honako helburuak zehaztu eta landu beharko lituzke EITBk, datozen aldaketen harira:

- a) Euskaldunei euskarazko telebista, irrati zein sareko zerbitzuak ematea baino haratago joatea (helburu hori ere garrantzizkoa izanik).
- b) Euskaldun berriak euskararen unibertsoan integratzea, sarritan beren ingurune erdaldunean aurkitzen ez duten giro euskalduna eskainiz.
- c) Ia-euskaldunen hizkuntza gaitasuna jasotzen laguntzea, eta euskararen unibertsora hurbiltzea.
- d) Bereziki populazio gazteari begira, euskara gehienbat eskolari eta ia eskolari soilik lotzen duen harreman sinbolikoa gainditzeko laguntzea, hizkuntzaren erabilera modu ludikoan eta positiboan bultzatuz eta balore zein irudi moderno eta gaurkotuak landuz
- e) Erdaldun elebakarrak euskararen unibertsora erakartzea, integrazioa eta aberaste pertsonala bide horretatik etor daitezkeela ikustaraziz.

Helburu horiek lortzeko, EITBk 1982ko sorrera-legeak azpimarratzen dituen asmoei (informazio eta parte hartze politikoa eta euskara eta euskal kultura sustatzea) modu zabal eta integratzailean heldu behar dizkie. Digitalizazioak ahalbidetzen dituen garapen kuantitatiboa (telebista kanal, irrati emisorea eta sareko zerbitzu kopurua handitzea) eta kualitatiboa (medio eta euskarri desberdinen arteko sinergiak landuz, euskal eta euskarazko komunikazio eremuan ari diren beste hedabide eta eragileekin indarrak batuz eta hezkuntza sistemarekin erabateko sintonia bilatuz) lortu behar ditu.

Zeregin horretan, EITBk, Euskal Herriko ikus-entzunezko panorama eragile nagusia den heinean, erantzukizun handia duen arren, beharrezkoa ikusten da ikus-entzunezkoen sistema osoa arautuko duen erakunde publikoa sortzea, lehenago aipatu dugu CSA edota Katalunia-koaren tankeran.

Beraz, euskararen normalizazioaren bidean jarrera orohartzailaz, lortu nahi diren helburuak kontuan hartuz, egoera soziolinguistikoak eskaintzen dituen oinarriak baliatuz eta egungo baliabide teknologikoak erabiliz, hauek dira aplikatu daitezkeen aukera batzuk:

- a) Hizkuntzen susperkuntzari eta erabilerari dagozkion ikuspegi dikotomikoak baztertu. Osagarritasuna bilatu eta euskarari bultzada eman orain arte nagusiki gazteleraz aritu izan dien euskarriekin ere. Batetik, euskararen legitimazioa, presentzia soziala eta erabilgarritasuna bultzatuz. Bestetik euskararen gaitasun eskasagoa dutenei ulermena erraztuz,

familia mistoen egoerari aurre egiteko, edota erdaldunak erakartzeko. Hori, jakina, ezin daiteke gaur egun dagoen euskara hutsezko kanalaren lepora egin (euskaraz ari diren irriatiak kasu berean daude), aurretik aipatu dugun lehen helburua (euskaldunei euskarazko irriati-telebista eta sareko zerbitzuak ematea) zapuztu egingo litzatekeelako. Planteatzen duguna, hartara, ez da ETB1en eta aurki emititzen hasiko den ETB3n gaztelera lagungarri gisa sartzea, baizik eta ETB2 eta ETB4 (zein etorkizunean sor daitezkeen beste kanalak, interneten bidezko euskarriak zein irriatiak) ere euskararen normal-kuntzari begira jartzea, pausoz pauso. Hedabide hauek duten ikusketotasunean (irudiak, grafismoa, gainprimaketak...) oinarritu euskara modu goxoan txertatzeko, ulermen maila baxua edota ohitura-rik ez duten ikus-entzuleak erakargarri.

b) Digitalizazioak irekitzen dituen aukerak baliatu: kanalen kopurua handituz, euskarrien arteko sinbiosiak sortuz eta azpitolaketa eta emisio dualak erabiliz. Modu honetara, EITBren euskarri guztietan euskara presente izan ahalko da, modu batera ala bestera. Kasuan kasuko epeak ezarri, euskara integratzeko taktikak aplikatuz, zaharkitua geratu den hizkuntzen erabilera baztertzaileri bizkarra ematea da helburua. Esan bezala, horretarako asko dira digitalizazioak zabaltzen dituen aukerak. Batetik kopuru aldetik eskaintza handitzea (irriati-telebista-sareko kanal berriak; orotarikoak eta xede talde zehatzetara zuzenduak; genero, programa eta formatu desberdinak erabili). Bestetik, euskarrien arteko amalgama bideratuz eta, esaterako, telebistako edukiak irratira eramanez, sareko eskaintza telebistan ere kokatzekoa, eta abarrak. Gainera, azpitolaketa (euskara-euskara, euskara-gaztelania, jatorrizko hizkuntza-euskara...) eta emisio dualaren bidez, kanalen arteko osagarritasunak eraiki daitezke eta euskararen presentzia kokatzen hasi, orain arte nagusiki gaztelarazkoak izan diren euskarrietan.

c) Gainerako medioekiko sinergiak garatu: EITB taldekoak elkar-elikatuz eta programa eta edukien berri emanez, lehenik. Tokiko emisio-eremua duten medioekin koprodukzioak egin eta albistegiatarako kolaborazio moduak sendotuz, bigarrenik. Euskararen susperkuntzarekin arduratutako beste erakunde (eskola, helduen euskalduntzea, e.a.) eta antolakundeekin (herri erakundeak) orain arte garatu ez den elkarlana bultzatuz, hirugarrenik. Horrekin batera, orain arte ume-entzat arrakastaz erabili izan diren ikus-entzule klubak kontzeptua zabaltzeko eta komunitate birtualak eta foroak adin eta interes-gune desberdinetara zabaltzeko, sarearen aukerak baliatuz.

25 urte hauen gaineko balantzea egitea bezain garrantzitsua da momentu honetan beste horrenbeste urteetarako lan-ildoak markatzea, berandu baino lehen. Teknologikoki, kontsumo aldetik eta funtzio sozia-

Euskara sustatu nahi duen telebista batek arreta handiz jarraitu beharko lukeen egoera bat erakusten du: bere publikotzat euskaldun osoak hartzen baditu, haien %44 etxe mistoetan bizi direla ikusiko du; eta etxekideen hizkuntza gaitasunak kanalaren aukeraketa mugatzen duela jakinik, egoera horri nola aurre egin asmatu beharko du.

**Euskararen unibertsoan
integratu beharreko
populazio multzo handi
bat dago, bereziki gazteen
artean.**

**Ezer ere ez da egin,
adibidez, etxe mistoetako
euskaldun eta ia-
euskaldunek erdaldun
hutsekin batera
euskarazko saioak ikusi
ahal izan dezaten.**

**Erdaldun elebakarrak
populazioaren zati handi
bat dira oraindik euskal
jendaratean. Baina horiek
euskararen unibertsora
erakartzeko
diseinatutako neurriak
oso gutxi izan dira orain
arte.**

laren ikuspegitik aldatuz doan telebistagintzaren marko orokorrean, beharrezkoa da oinarri sendoak jartzea. Integrazioa eta parte hartze soziala eta euskararen normalkuntza helburu bikoitz eta banagarri gisa ulertzeko garaiak joanak dira.

Halaber, egoera soziolinguistikoaren eremuan izan diren aldaketak kontuan hartuta, eragile ezberdinen (bereziki hezkuntza sistemaren) lana eta hedabideenak sintonia berean jarri beharra dago. Hori horrela izanik, eta aipatu dugun modura, euskarak bere euskarri propioak izan behar dituen arren, desorekatua den telebista panorama orokorrean, EITBren gainontzeko kanal eta emisoretan euskarak orain arte izan ez duen lekua eskuratu beharko du.■

ERREFERENTZIAK

Alberdi, Josune eta Iñaki Artola (2007): “Zer egin, hura izan ala Nor izan, hura egin”. Eskola hiztun bila XI. Jardunaldia, Ulibarri programa, Gasteiz, urriak 1 eta 2, argitaratu gabeko hitzaldia.

Arana, Edorta; Josu Amezaga; eta Patxi Azpillaga (2006): *Mercator Media Monographs: the Basque Language in the Media*. Vol. 2 Mercator Media Monographs. Aberystwyth: Mercator Media.

Díez-Urrestarazu, Rosa (2003): *ETB: el inicio de una nueva era*. Bilbo: EITB. Eustat: *Biztanleriaren eta etxebizitzaren zentsuak*. <http://www.eustat.es/>.

Ferguson, Charles A. (1959) “Diglossia.” *Word* 15: 325-340.

Hamawy, Iskandar (2006): *ETBren hizkuntz politika*. Ikerkuntza Gaitasun-erako lana, argitaratu gabea, Euskal Herriko Unibertsitatea, 2006.

Kultura Saila (1992): *Euskal Telebista. Informe*. Gasteiz: Eusko Jaurlaritzza.

OHARRAK

1. Diglosia kontzeptuaren bidez, hizkuntza bi dauden jendarte batean baten nagusitasuna eta bestearen mendekotasuna deskribatzen duen egoera adierazi nahi dugu (Ferguson, 1959).

2. Aurrerago erabiliko ditugun datuekiko homogeneotasuna mantentzearen, Euskal Autonomi Erki-degoko populazio datuak soilik hartu ditugu kontuan hemen. Datu globalak aztertu baino gehiago joerak azpimarratu nahi ditugunez, honek helburu nagusiari kalte egiten ez diolakoan gaude. Izan ere, Nafarroako joerak, maila apalxeagoan bada ere, E.A.E.ko anzekoak dira; egia da ordea Iparraldean joera hauekin batera kontrakoak ere agertzen direla (euskararen galerari loturikoak alegia).

3. Iturria: (EUSTAT 2001). Erakunde honen terminologiaren arabera, *euskaldunak* euskaraz ondo ulertu eta mintzatzen direnak dira; *ia-euskaldunak* euskaraz ulertu bai baina mintzatzeko zailtasunak dituztenak dira; eta *erdaldunak* euskaraz ulertu ez eta mintzatu ere egiten ez direnak.